

بررسی رابطه شاخص‌های کیفیت و حاکمیت قانون و کنترل فساد بر شاخص رفاه لگاتوم

نویسندگان: محمد بهروزی^۱، مسعود پورکیانی^۲، مزگان درخشان^۳، مهدی محمدباقری^۴

تاریخ دریافت: ۹۸/۳/۱۸

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۸/۱۰/۱

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیست‌ودوم، شماره ۸۵، زمستان ۱۳۹۸

چکیده

هدف اصلی این مطالعه ارزیابی تطبیقی تأثیر شاخص‌های کیفیت قوانین و مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای منتخب (کشورهای حوزه سند چشم‌انداز توسعه کشور) طی سال‌های ۲۰۱۸ تا ۲۰۰۷ و شناخت میزان شدت این رابطه در ایران، در مقایسه با سایر کشورهای حوزه سند چشم‌انداز و ارائه توصیه‌های سیاستی می‌باشد. برای این منظور از داده‌های آماری بانک جهانی برای متغیرهای مستقل و داده‌های موسسه لگاتوم برای شاخص رفاه لگاتوم استفاده شده است. در این پژوهش از داده‌های آماری بانک جهانی برای متغیرهای مستقل و داده‌های موسسه لگاتوم برای شاخص رفاه لگاتوم استفاده شده است. مدل تحقیق با استفاده از تکنیک داده‌های تابلویی تخمین زده شده است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که بین شاخص فساد اداری و شاخص رفاه لگاتوم رابطه منفی و معنی‌دار وجود دارد، همچنین بین فساد قانونی و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط معنی‌دار و منفی مشاهده شد؛ اما بین فساد سیاسی و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط معنی‌داری مشاهده نگردید؛ همچنین بین شاخص‌های کیفیت قوانین و مقررات و حاکمیت قانون با شاخص رفاه لگاتوم هم رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد؛ از این رو مهم‌ترین توصیه سیاستی این مطالعه برای نیل به اهداف سند چشم‌انداز کشور ارتقاء شاخص‌های نهادی از جمله بهبود قوانین و مقررات و ساختارهای پاسخگویی می‌باشد؛ علاوه بر این، مبارزه سامانمند با فساد و بازتعریف فساد در قوانین و تعیین حدود و ثغور مسئولیت اجتماعی و اختیارات مدیران محلی و تفویض اختیار به آنان توصیه می‌گردد.

واژگان کلیدی: شاخص کنترل فساد، شاخص کیفیت قوانین، شاخص رفاه لگاتوم، رهیافت داده‌های تابلویی.

۱. دانشجوی دکتری مدیریت تطبیقی و توسعه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان.

۲. دانشیار گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان. (نویسنده مسئول). pourkiani@iauk.ac.ir

۳. استادیار گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان.

۴. استادیار گروه مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان.

۱- مقدمه و بیان مسئله

مقدمه موضوع

در طی سال‌های اخیر مطالعات قابل توجهی در خصوص تأثیر فساد بر متغیرهای اجتماعی و اقتصادی صورت گرفته به طوری که در اغلب مطالعات تأثیر فساد بر متغیرهای رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و داخلی و کار آیی اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته است. ولی به نظر می‌رسد بررسی تأثیر حاکمیت و کیفیت قانون و کنترل فساد بر کیفیت زندگی در مطالعات تجربی در دهه‌های اخیر مورد توجه قرار نگرفته و لذا بررسی تجربی بین این متغیرها می‌تواند یکی از حوزه‌های مطالعاتی جدید در ادبیات مرتبط با کیفیت زندگی و توسعه انسانی باشد. دلایل متعددی وجود دارد که نشان می‌دهد متغیرهای کیفیت و حاکمیت قانون و کنترل فساد و کیفیت زندگی (شاخص رفاه) با یکدیگر ارتباط دارد (عیوضی، ۱۳۹۶، ص ۵۵). فساد به طور غیرمستقیم توسعه انسانی را با کاهش رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری تحت تأثیر قرار می‌دهد. مطالعات متعدد نشان می‌دهد که فساد چه تأثیراتی در کیفیت زندگی و آموزش و پرورش و بهداشت دارد. فساد اثری منفی بر اعتماد به نهادهای سیاسی دارد، در حالی که تجربه فساد، اعتماد عمومی به نهادهای ملی را کاهش می‌دهد. فساد فقدان اعتماد را تقویت می‌کند و فقدان اعتماد تلاش حکومت در ارتقاء رفاه اجتماعی را بی‌اثر می‌کند و برنامه توسعه انسانی را ناکارآمد می‌کند. تحقیقات علیت قوی متقابلی بین فساد و کیفیت زندگی را اثبات کرده‌اند. نتایج تجربی تأیید کرده که سطح بالای فساد توسعه انسانی را کاهش می‌دهد. دریافته‌ای از کاف من، با بهبود یک انحراف استاندارد در کنترل فساد، مرگ و میر کودکان ۷۵ درصد کاهش می‌یابد و منجر به دستاوردهای قابل توجهی در سواد می‌شود (غمامی و قاسمی، ۱۳۹۶، ص ۱۵۱). بعلاوه، همان‌طور که رز آکرمن استدلال کرده است: کیفیت نامطلوب قوانین و مقررات، منجر به تحریف تخصیص مزایای اقتصادی و توزیع درآمد عادلانه کمتر می‌شود. سهم توزیع ثروت کشور را انحصاری و به نابرابری در ثروت کمک می‌کند (Ackerman, 2015, p256). بررسی‌های اندرسون در خصوص اثر حاکمیت قانون و کنترل فساد بر سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد، شهروندان در کشورهای فاسدتر ارزیابی منفی از عملکرد نظام سیاسی و اعتماد کمتری به کارمندان دولت دارند (Anderson, 2014, p63)، با عنایت به این موارد ملاحظه می‌شود که متغیرهای حاکمیت و کیفیت قوانین و کنترل فساد و شاخص رفاه به لحاظ نظری می‌تواند با یکدیگر ارتباط مستقیمی داشته باشند. بررسی‌های محقق نشان داده است که تاکنون در ایران رابطه بین متغیرهای یادشده مورد توجه قرار نگرفته است.



با توجه به مطالعات انجام‌شده به نظر می‌رسد بررسی تأثیر حاکمیت و کیفیت قانون و کنترل فساد بر کیفیت زندگی در مطالعات تجربی در دهه‌های اخیر مورد توجه قرار نگرفته و لذا بررسی تجربی بین این متغیرها می‌تواند یکی از حوزه‌های مطالعاتی جدید در ادبیات مرتبط با کیفیت زندگی و توسعه انسانی باشد. با عنایت به این موارد مورد بررسی، ملاحظه می‌شود که متغیرهای حاکمیت و کیفیت قوانین و کنترل فساد و شاخص رفاه به لحاظ نظری می‌تواند با یکدیگر ارتباط مستقیمی داشته باشند. از آنجاکه بررسی تجربی بین متغیرهای یادشده در سال‌های اخیر از بعد تجربی مورد توجه قرار نگرفته است، لذا در این مطالعه سعی می‌شود به صورت تجربی و برای گروه کشورهای حوزه سند چشم‌انداز توسعه کشور رابطه بین متغیرهای کیفیت و حاکمیت قانون و کنترل فساد و کیفیت زندگی (شاخص رفاه لگاتوم) و شدت آن با بهره‌گیری از تکنیک داده‌های تابلویی برای سال‌های ۲۰۱۸ - ۲۰۰۳ مورد بررسی قرار گیرد.

اهمیت موضوع

رفاه و تأمین اجتماعی یکی از مهم‌ترین پیش‌زمینه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حتی سیاسی است. چنانکه به‌عنوان ابزار برقراری عدالت و امنیت اجتماعی در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته و مبتنی بر جامعه مدنی شناخته شده و همواره جایگاه برجسته‌ای در برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌های ملی این کشورها داشته است (تقوی و همکاران، ۱۳۹۰، ص ۸۹)؛ از طرف دیگر با توجه به افزایش آسیب‌های اجتماعی و افزایش فقر بر اساس آمارهای مؤسسات ارزیابی بین‌المللی معتبر مانند موسسه لگاتوم لازم است شاخص‌های رفاه و متغیرهای اثرگذار بر آن به‌طور دقیق مشخص و در جهت بهبود آن‌ها تلاش شود؛ در واقع سلامت و رفاه اجتماعی در کنار سلامت جسم و روان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. لازم است که دولت‌مردان با تمرکز بر روش‌هایی که باعث افزایش این شاخص‌ها می‌شود توجه ویژه‌ای به افرادی در طبقات پایین و گروه‌های حساس جامعه کنند؛ بنابراین انجام تحقیقی جامع در این خصوص که نیاز سیاست‌گذاران برای تحقق اهداف راهبردی کشور را محقق کند بسیار حائز اهمیت است.

مسئله اصلی

سیاست‌گذاران در هر کشوری برای نشان دادن چهره شاخص خود در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی، افزایش تولید ناخالص داخلی و رشد درآمد سرانه را به‌عنوان هدف اصلی خود در حرکت از فقر به سوی رفاه معرفی می‌کنند (نادری نژاد و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۸۷)؛ اما از میان شاخص‌های متنوعی که به سنجش رفاه اقتصادی و اجتماعی



کشورها می‌پردازند، شاخص لگاتوم به گونه دیگری عمل می‌کند.

بررسی ابعاد و زوایای مختلف شاخص رفاه لگاتوم نشان می‌دهد که رتبه ایران در تمام ارکان مدنظر این شاخص بین‌المللی تنزل یافته و بهبودی در هیچ‌یک از زیرشاخه‌های آن مشاهده نشده است. در رتبه‌بندی جدید آن، سه زیر شاخص جدید تحت عناوین محیط سرمایه‌گذاری، دسترسی و زیرساخت و همچنین شرایط زندگی به چشم می‌خورد. گزارش سال‌های قبل این موسسه بین‌المللی بر اساس ارکان نه گانه به سنجش عملکرد کشورها در زمینه رفاه می‌پرداخت. در دسته‌بندی این موسسه بین‌المللی، ایران با رتبه ۱۶۳ دارای بدترین عملکرد در حوزه آزادی‌های فردی در میان ۱۶۷ کشور جهان بوده است. در مقابل این موسسه بین‌المللی رتبه ایران در زمینه آموزش را ۷۱ اعلام کرده که مؤید بهترین عملکرد ایران در میان دیگر ارکان شاخص رفاه لگاتوم است. در گزارش سال ۲۰۱۸ این موسسه، ایران در جایگاه ۱۴۲ در میان ۱۴۹ کشور از نظر آزادی‌های فردی قرار داشت. همچنین در زمینه آموزش، ایران در جایگاه ۶۲ در میان ۱۴۹ کشور مورد ارزیابی قرار گرفته است. در مجموع می‌توان گفت عملکرد دولت در حرکت از فقر به سوی رفاه چندان موفق نبوده است. از یک سو دولت نقشه راه مناسبی در این خصوص تدارک ندیده و از سوی دیگر تحریم‌های اعمال شده نیز مانع از حرکت دولت به سمت خواسته‌های رفاهی جامعه بوده است. این موضوع می‌تواند مانعی جدی در دسترسی ایران به اهداف سند چشم‌انداز تلقی شود. بر این اساس اگر دستگاه دولتی دست به تغییرات ساختاری و اصلاح در رویه سیاست‌گذاری‌اش نزند، احتمال تنزل بیشتر رتبه ایران در شاخص‌های رفاهی و در سال‌های آتی می‌شود و به افزایش فاصله ایران با کشورهای دیگر که در جایگاه بهتری از نظر اقتصادی قرار دارند دامن می‌زند؛ بنابراین این تحقیق برای پاسخگویی به نیاز سیاست‌گذاران توسعه کشور جهت ارتقای شاخص-های رفاهی کشور و تحقق اهداف توسعه کشور در سند چشم‌انداز و سایر اسناد راهبردی توسعه کشور انجام شده است.

نحوه سازماندهی مقاله

در این مقاله ابتدا به مقدمه‌ای راجع به موضوع پرداخته شده است. سپس به مروری بر مبانی نظری موضوع اشاره شده و در قسمت سوم مطالعات تجربی تحقیق مرور می‌شوند. در ادامه به روش‌شناسی و تخمین مدل تحقیق پرداخته شده و پس از آن یافته‌های تجربی مطالعه مورد تحلیل قرار می‌گیرند. و در پایان مقاله نیز به نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی تحقیق پرداخته شده است.



۲- ادبیات موضوع و پیشینه

۲-۱- ادبیات نظری

۲-۱-۱- کیفیت قوانین و مقررات

کیفیت قوانین و مقررات مواردی چون نکات زیر را در بر می‌گیرد: تنظیم قوانین اختلال‌زا در بازار مانند کنترل شهروندان، ایجاد موانع غیراصولی و دست‌وپاگیر در فرآیندها، محدودیت‌های زائد در ارتباطات، محدودیت‌های تأسیس یک بنگاه اقتصادی جدید، مقررات دست‌وپاگیر برای تحقق اهداف شهروندان و موارد مشابه که هر یک به‌عنوان مانعی برای کیفیت زندگی مطلوب و رفاه شهروندان مطرح هستند (پور احتشام، ۱۳۹۷، ص ۱۸۴). قانون یکی از ابزارهای اصلی مداخله دولت در جامعه و اقتصاد است. از دید نهادگرایان دولت و بازار مکمل یکدیگر بوده و دولت به‌عنوان نهاد فراگیر و با ابزار حقوق و از طریق وضع قوانین می‌تواند نهادهای جدیدی تعریف، تأسیس و مستقر کند. همچنین دولت با تصویب قوانین مناسب می‌تواند نقش قابل توجهی در بسط‌سازی لازم برای کارکرد مناسب سایر نهادها و نیز کارکرد بازار در اقتصاد داشته باشد (Baumol, 2014, p9). جامعه توسعه‌یافته جامعه‌ای است که قانون در آن در حد بهینه تولیدشده باشد؛ نه چندان کم که رفتارهای بی‌قاعده و پرهزینه امور جامعه را مختل کند و نه چندان فراوان که راه بر انتخاب بهینه افراد بسته شود (رنانی، ۱۳۸۳، ص ۱۴).

۲-۱-۲- حاکمیت قانون

تعریف سازمان ملل از حاکمیت قانون به اصول حاکمیت اشاره دارد که در آن همه افراد و نهادهای خصوصی و دولتی (شامل خود دولت) در برابر قوانین پاسخ‌گو هستند. قوانینی که به‌طور عمومی منتشرشده‌اند، به‌طور مساوی اجرا می‌شوند، به‌طور مستقل حکم می‌شوند و ضمناً سازگار با حقوق بشر بین‌المللی هستند. بر اساس تعریف بانک جهانی حاکمیت قانون به دنبال محدود کردن قدرت دولت و محافظت از حقوق شهروندان در مقابل سوءاستفاده یا استفاده خودسرانه دولت از قدرتش است. حاکمیت قانون تنها قواعد و مقرراتی نیست که توسط قانون وضع می‌شود، بلکه تضمینی است برای آزادی، حقوق بشر و رفتاری یکسان با شهروندان در برابر قانون (سامتی، ۱۳۹۰، ص ۱۹۷). اعتماد مردم به قوانین، قابلیت پیش‌بینی دستگاه قضایی، وجود جرم‌های سازمان‌یافته، احتمال کامیابی در شکایت علیه دولت از جمله مؤلفه‌های سنجش شاخص حاکمیت قانون هستند.

۲-۱-۳- کنترل فساد

تعریف سازمان شفافیت بین‌الملل از فساد عبارت است از: «سوءاستفاده از قدرت



عمومی به نفع منافع خصوصی؛ به طور مثال پرداخت رشوه به مقامات دولتی، باج گیری در تدارکات عمومی یا اختلاس اموال عمومی» (Martinez & Iyer, 2016, p 9)؛ این شاخص مفهوم‌هایی مانند فساد در میان مقامات رسمی، اثربخشی تدبیرهای ضد فساد، تأثیر آن بر جذب سرمایه‌های خارجی، پرداخت اضافی یا رشوه برای گرفتن مجوزهای اقتصادی و ... را دربرمی‌گیرد. به طور کلی در ادبیات مرتبط با فساد آن را به سه دسته کلی تقسیم می‌کنند:

۱- فساد سیاسی: بنا به تعریفی کلی، فساد سیاسی عبارت است از سوءاستفاده از قدرت سیاسی در جهت اهداف شخصی و نامشروع. اصولاً فساد سیاسی و قدرت همزاد یکدیگرند، یعنی تا زمانی که قدرت وجود نداشته باشد از فساد سیاسی هم اثری نخواهد بود. همان گونه که روسوا اعلام می‌دارد: فساد سیاسی نتیجه حتمی کشمکش و تلاش بر سر کسب قدرت است (فرهادی نژاد، ۱۳۸۸، ص ۳۳).

۲- فساد قانونی: منظور از فساد قانونی، وضع قوانین تبعیض آمیز به نفع سیاستمداران قدرتمند و طبقات مورد توجه حکومت است. این نوع رفتار که در اصطلاح به آن فساد قانونی اطلاق می‌شود این باور عمومی را که فساد فقط شامل اعمالی می‌شود که مغایر با قانون باشد را رد می‌کند. برای مثال قوانینی که بدون هیچ گونه توجیه اقتصادی و یا اجتماعی انحصار خرید، فروش یا تولید یک محصول را به یک فرد یا گروه از افراد اختصاص می‌دهند، نمونه‌هایی از این نوع فساد است (حبیبی، ۱۳۸۵، ص ۹۱).

۳- فساد اداری: اسکات معتقد است، فساد اداری به رفتاری اطلاق می‌شود که در آن فرد به دلیل تحقق منافع خصوصی خود و دستیابی به رفاه بیشتر و یا موقعیت بهتر خارج از چارچوب رسمی وظایف یک نقش دولتی عمل می‌کند. از نظر هانتینگتون فساد اداری به مجموعه رفتارهای آن دسته از کارکنان بخش عمومی اطلاق می‌شود که در جهت منافع غیرسازمانی، ضوابط و عرف پذیرفته شده را نادیده می‌گیرند، به عبارت دیگر فساد ابزاری نامشروع برای برآوردن تقاضاهای نامشروع از نظام اداری است (فرهادی نژاد، ۱۳۸۸؛ ص ۴۵).

۲-۱-۴- شاخص رفاه لگاتوم

رفاه را شاید بتوان هدف نهایی هر جامعه و یا به صورت کلی تر هدف غایی نوع بشر دانست. انسان‌ها از بدو پیدایش به دنبال سعادت بوده‌اند و شاید مصداق سعادت‌مندی در دنیای امروز ما را تا حدی بتوان با رفاه توضیح داد. موسسه لگاتوم شاخصی به نام شاخص لگاتوم را برای اندازه‌گیری سطح رفاه کشورها معرفی کرده است. این شاخص به جز تولید ناخالص داخلی عوامل دیگر چون سرمایه اجتماعی، سلامتی، آزادی



سیاسی و کیفیت کلی زندگی را نیز در نظر می‌گیرد (Al-Marhubi, 2016, p 199). سابقاً رفاه یک کشور صرفاً بر اساس شاخص‌های اقتصاد کلان در نظر گرفته می‌شد؛ که میزان تولید ناخالص داخلی یک کشور بیانگر آن بود؛ اما بی‌شک رفاه چیزی بیش از انباشت ثروت مادی است؛ و شادمانی و رضایت از زندگی و امید به داشتن زندگی بهتر در آینده را نیز در برمی‌گیرد. از این رو، شاخص رفاه موسسه لگاتوم با توجه به در نظر گرفتن درآمد و رفاه اجتماعی نسبت به سایر سنجش‌های جهانی رفاه متمایز است. شاخص رفاه لگاتوم در سال ۲۰۱۸ بیش از ۱۴۶ کشور در پنج منطقه (آمریکا، اروپا، منا شامل کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا، آسیا - اقیانوسیه و آفریقا) را با ۹ زیرشاخص کلی و ۸۹ متغیر خرد مورد ارزیابی قرار می‌دهد. زیرشاخص اقتصاد، عملکرد کشورها را در چهار حوزه سیاست‌های اقتصاد کلان، رضایت و چشم‌انداز اقتصادی، بنیان‌های رشد و کارآیی بخش مالی مورد سنجش قرار می‌دهد (موسسه لگاتوم، ۲۰۱۸). زیرشاخص کارآفرینی و فرصت محیط کارآفرینی، افزایش فعالیت‌های نوآورانه و برابری فرصت در کشورها را می‌سنجد. زیرشاخص حکمروایی، عملکرد کشورها را در سه حوزه دولت پاسخگو و کارآمد، انتخابات آزاد، مشارکت سیاسی و حاکمیت قانونی ارزیابی می‌کند. زیرشاخص آموزش عملکرد کشورها را در سه زمینه دسترسی به آموزش، کیفیت آموزش و سرمایه انسانی مورد سنجش قرار می‌دهد (موسسه لگاتوم، ۲۰۱۸). زیرشاخص بهداشت عملکرد کشورها را در سه عرصه برآیندهای بهداشت و سلامت، زیرساخت‌های سلامت و مراقبت‌های پیشگیرانه می‌سنجد. زیرشاخص امنیت و آسایش عملکرد کشورها را از دو منظر امنیت ملی و ایمنی فردی مورد ارزیابی قرار می‌دهد. زیرشاخص آزادی فردی عملکرد و پیشرفت کشورها را در صیانت از آزادی‌های فردی و ارتقاء رواداری اجتماعی می‌سنجد. زیرشاخص سرمایه اجتماعی نیز عملکرد کشورها را در دو حوزه انسجام و مشارکت اجتماعی و شبکه‌های اجتماع - محلی و خانواده مورد سنجش قرار می‌دهد (موسسه لگاتوم، ۲۰۱۸). برای به دست آوردن شاخص کلی لگاتوم، به همه شاخص‌های فرعی، وزن مساوی داده می‌شود. هر کشور، نمره‌هایی در هر شاخص فرعی به دست می‌آورد که بر اساس ترکیب عملکردش در متغیرهای مختلف و سطوح گوناگون اهمیت این متغیرها است. سپس نمره‌های این شاخص‌های فرعی، متوسط‌گیری می‌شوند تا یک نمره کل برای کشور در این شاخص به دست آید. در نهایت کشورها با توجه به این نمره‌ها، در رتبه‌های مختلف قرار می‌گیرند (موسسه لگاتوم، ۲۰۱۸).



۲-۲- پیشینه پژوهش

جدول ۱- پیشینه تحقیق

مهمترین یافته ها	اهداف و یا سئوالات اصلی	نویسندگان - (سال) روش
بین شاخص فساد اداری (کاهش فساد) و توسعه انسانی یک رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد.	بررسی رابطه بین فساد و شاخص توسعه انسانی	المرحوبی (۲۰۱۲) - تکنیک داده‌های تابلویی
در کشورهای با میزان فساد بالاتر، رابطه مثبت و معنی داری بین فساد و تورم مشاهده می‌شود.	بررسی رابطه بین فساد و متغیرهای اقتصادی	هانگ و وی (۲۰۱۳) - مدل بین کشوری
بی‌ثباتی و تغییرات مداوم قوانین و مقررات می‌تواند منجر به فساد بالاتر و سرمایه‌گذاری کمتر شود. همچنین سیاست‌های رقابتی می‌تواند فساد را کاهش دهد.	بررسی رابطه بین بی‌ثباتی قوانین و فساد	دی طلا و برائن (۲۰۱۴) -
با وجود رابطه بین فساد و تورم در این کشورها، بین سیاست‌های رقابتی و تورم رابطه معناداری مشاهده نمی‌شود.	رابطه بین سیاست رقابتی، تورم و فساد	ویندلین و هیلمن (۲۰۱۵) - تحلیل رگرسیونی
افزایش فساد به صورت کاهش در درآمدهای دولت اخذشده از خانوارها، افزایش ترمی پرداختی‌های دولتی و کاهش بهره‌وری و کارایی مخارج دولتی منجر به کاهش سرمایه اجتماعی و کاهش رفاه می‌شود.	رابطه بین فساد در سیستم اداری و سرمایه اجتماعی	قوش و نینیدیز (۲۰۱۴) - روش معادلات ساختاری
همبستگی بین شاخص ادراک فساد و نرخ تورم در پاکستان ضعیف بوده درحالی‌که همبستگی مثبت و معنی داری بین شاخص ادراک فساد و نرخ تورم در هند برقرار می‌باشد.	بررسی همبستگی بین شاخص ادراک فساد و نرخ تورم در کشورهای هند و پاکستان	گولزار و همکاران (۲۰۱۴) - روش داده‌های پنلی
شاخص کنترل فساد تأثیر مثبت و معنی داری بر شاخص توسعه انسانی در کشورهای مورد بررسی داشته است.	بررسی تأثیر شاخص کنترل فساد و حاکمیت قانون بر شاخص توسعه انسانی در ۱۰ کشور منتخب عضو اتحادیه اروپا	دمیر و پراکسا (۲۰۱۶) - تکنیک داده‌های تابلویی
شاخص ادراک فساد اداری تأثیر مثبت بر امید به زندگی داشته اما این تأثیرگذاری به لحاظ آماری معنی دار نمی‌باشد.	بررسی ارتباط بین متغیرهای فساد اداری و امید به زندگی در کشور بنگلادش	دیوان (۲۰۱۷) - تکنیک داده‌های تابلویی
رابطه مثبت و معنی داری بین کنترل فساد و کیفیت قوانین و مقررات وجود دارد.	هر نوع فساد، راهبرد و نقطه شروع مبارزه با آن چیست؟	غمامی و همکاران (۱۳۹۶) - روش توصیفی - تحلیلی



مهمترین یافته‌ها	اهداف و یا سئوالات اصلی	نویسندگان - (سال) روش
با بررسی ابعاد مختلف حکمرانی از جمله حاکمیت قانون، کیفیت قوانین و مقررات و کنترل فساد برای تحقق توسعه و بهبود کیفیت زندگی حکمرانی پایدار را مبتنی بر ثبات قوانین و رویه‌ها برای برون‌رفت از کاستی‌های حکمرانی خوب پیشنهاد کرده‌اند.	کاستی‌های الگوهای حکمرانی خوب چیست و چه الگویی را می‌توان جایگزین آن کرد؟	عیوضی و همکاران (۱۳۹۶) - روش توصیفی - تحلیلی
رابطه مثبت و معنی‌داری بین حاکمیت قانون و ثبات سیاسی در کشورهای مورد مطالعه وجود دارد.	آیا مفهوم حاکمیت قانون قابل انتقال به عرصه بین‌المللی است؟	حاجی‌زاده و همکاران (۱۳۹۶) روش توصیفی - تحلیلی
مشخصه سیاست‌های اجتماعی دولت ایران طی سال‌های ۱۳۵۰-۱۳۹۰، به‌رغم تغییر رژیم و دولت‌ها، شامل شتاب‌زدگی و عدم فرصت برای اصلاحات نهادی، بی‌توجهی به بستر بومی، تک‌سویه بودن و بی‌توجهی به پایداری است.	بررسی سهم ثروت طبیعی نفت و درآمدهای حاصل از آن را بر کیفیت زندگی مردم ایران	نادری نژاد و همکاران (۱۳۹۷) - روش تاریخی اسنادی
کشورهای با حکمرانی بهتر دارای وضعیت کارآمدتری در بخش بهداشت و سلامت هستند.	بررسی تأثیر شاخص کیفیت حکمرانی بر شاخص‌های بخش سلامت طی دوره ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۴ برای کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا	پور احتشام، محمد (۱۳۹۷) - تکنیک داده‌های تابلویی

وجه نوآوری مقاله حاضر نسبت به مطالعات پیشین:

اگرچه در خصوص رابطه بین شاخص‌های حکمرانی خوب و شاخص‌های اقتصادی مانند رشد یا اشتغال و توسعه یا شاخص‌های اجتماعی تحقیقات نسبتاً زیادی انجام شده است، اما بررسی تطبیقی رابطه شاخص‌های نهادی حکمرانی خوب، از جمله کیفیت قوانین و مقررات و کنترل فساد با شاخص رفاه لگاتوم در ایران و کشورهای حوزه سند چشم‌انداز برای اولین بار در این تحقیق انجام می‌شود و محقق تاکنون مطالعه مشابهی نیافته است. این مقاله از این نظر دارای جنبه نوآوری می‌باشد.

۳- روش تحقیق

با توجه به محدودیت‌های موجود در استفاده از الگوهای سری زمانی در دوره‌های زمانی کوتاه به دلیل محدودیت‌های آماری موجود، استفاده از روش داده‌های تابلویی جهت تلفیق داده‌های مقاطع و گروه‌های مختلف در یک سری زمانی محدود روشی مفید محسوب می‌شود؛ بنابراین در این تحقیق از این روش استفاده می‌شود.



۳-۱- نوع تحقیق

این تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی است؛ و نتایج آن می تواند برای سپاسگزاری توسعه کشور در نیل به اهداف سند چشم انداز، الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت و اتخاذ مدل حکمرانی شایسته، تراز جمهوری اسلامی در گام دوم انقلاب که مورد نظر مقام معظم رهبری هست مفید واقع شود.

۳-۲- استراتژی کلی تحقیق

این تحقیق از نوع تحقیقات کمی می باشد و برای انجام آن به طور کلی راهبرد زیر اتخاذ می شود:

۳-۲-۱- مراحل انجام و به کار گیری روش

مراحل انجام و به کار گیری روش این تحقیق را به اختصار می توان به صورت نمودار زیر مشاهده کرد.



۳-۲-۳- تعریف مفاهیم یا متغیرها (نظری و عملیاتی)

جدول ۲- تعاریف متغیرها

منبع	تعریف	متغیرها
بانک جهانی ۲۰۱۷، WDR	کنترل فساد: نشان دهنده فساد میان بخش دولتی و خصوصی، میزان رشوه، تبانی و غیره	CCI
بانک جهانی ۲۰۱۷، WDR	کنترل فساد اداری: نشان دهنده فساد در بروکراسی و نظام تصمیم‌گیری دولت و اجرای برنامه‌های دیوان‌سالاری شامل اندازه، ساختار، زمان پاسخگویی، هزینه و عدالت در رویه‌های بوروکراتیک.	CCAI
بانک جهانی ۲۰۱۷، WDR	کنترل فساد قانونی: وضع قوانین تبعیض‌آمیز به نفع سیاستمداران قدرتمند و طبقات مورد لطف حکومت است.	CCLI
بانک جهانی ۲۰۱۷، WDR	کنترل فساد سیاسی: سوءاستفاده از قدرت سیاسی در جهت اهداف شخصی و نامشروع	CCPI
بانک جهانی ۲۰۱۷، WDR	شاخص کیفیت قوانین و مقررات: نشان دهنده میزان مداخله دولت در امور اقتصادی و اجتماعی، سیاست تجاری، محدودیت‌های سرمایه‌گذاری و مانند آن است.	RQI
بانک جهانی ۲۰۱۷، WDR	شاخص حاکمیت قانون: نمایانگر تعهد به قراردادهای، حقوق مالکیت، پیگیری تعهدات و غیره است.	RLI
The Legatum Prosperity Index 2018	شاخص رفاه لگاتوم: کیفیت زندگی و سطح رفاه در ۹ حوزه اقتصاد، فرصت‌های کسب‌وکار، حکومت‌داری، آموزش، سلامت، امنیت، محیط‌زیست، آزادی‌های فردی و سرمایه اجتماعی را می‌سنجد	LPI

۳-۲-۴- روش‌های گردآوری داده‌ها

در این پژوهش از داده‌های آماری بانک جهانی برای متغیرهای مستقل و داده‌های موسسه لگاتوم برای شاخص رفاه لگاتوم استفاده شده است.

۳-۲-۵- روش‌های تحلیل داده‌ها

در مطالعه حاضر، برای بررسی تأثیر کنترل فساد و حاکمیت و کیفیت قانون بر شاخص رفاه لگاتوم در ۲۶ کشور منتخب حوزه سند چشم‌انداز کشور که با رهیافت داده‌های ترکیبی در قالب روش پانل خود رگرسیون برداری انجام می‌شود. به کمک این روش می‌توان ارتباط بین متغیر وابسته را با مقادیر گذشته آن و همچنین مقادیر گذشته سایر متغیرها تبیین کرد.

در تمام برآوردهای مطالعه حاضر با استفاده از آماره F و هاسمن، استفاده از روش داده‌های تابلویی به روش اثرات تصادفی بررسی می‌شود.



بر اساس این روش داده‌ها در سه مرحله به دست می‌آیند:

- ۱) استانداردسازی داده‌های استخراج شده از منابع متنوع آماری و تبدیل آن‌ها به واحدهای قابل مقایسه.
- ۲) ساختن شاخص کلی بر اساس متغیرهای مربوط به حکمرانی خوب (کیفیت و حاکمیت قانون و کنترل فساد) به‌عنوان یک میانگین موزون از متغیرهای منابع اصلی
- ۳) ساختن حاشیه‌های خطا که منعکس کننده عدم دقت غیرقابل اجتناب در اندازه‌گیری متغیرهای مستقل است.

۳-۳- جامعه و نمونه

جامعه آماری به مجموعه‌ای گفته می‌شود که در یک یا چند صفت مشترک هستند (جعفری صمیمی، ۱۳۹۵، ص ۱۳) انتخاب جامعه آماری تابعی از موارد زیر است: ۱- موضوع پژوهش، ۲- فرضیه‌های پژوهش، ۳- نوع نمونه‌گیری، ۴- فشارهای مالی تحمیل شده (جعفری صمیمی، ۱۳۹۵، ص ۲۴)؛ بر این اساس، جامعه آماری این تحقیق را کلیه کشورهای منطقه سند چشم‌انداز توسعه ۱۴۰۴ کشور یعنی کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا تشکیل می‌دهند که داده‌های مربوط به آن‌ها در بانک‌های اطلاعاتی موجود بود. در خصوص متغیرهای مستقل، میانگین یا مجموع ۵ سال منتهی به آخرین سال بروز رسانی داده‌ها مورد استفاده قرار گرفته است.

با توجه به مطالعات محقق و بررسی‌های کتابخانه‌ای و وجود آمارهای منابع معتبر کشورهای منتخب برای انجام تحلیل عبارت‌اند از: قزاقستان تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان آذربایجان، ارمنستان و گرجستان، اردن، امارات متحده عربی، ایران، بحرین، ترکیه، سوریه، عراق، عربستان سعودی، عمان، قطر، کویت، لبنان، مصر، یمن، مصر، الجزایر، تونس و مراکش. با توجه به استفاده از داده‌های پنل دیتا آمار مربوط به عملکرد هر کشور در بازه زمانی ۲۰۱۷ - ۱۹۹۷ از گزارش‌های بانک جهانی و برنامه توسعه ملل متحده پایگاه موسسه لگاتوم استخراج شد.

با توجه به آخرین سال بروز رسانی بانک‌های منتخب متغیر وابسته، میانگین داده‌های در دسترس، جهت بررسی در این تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است.

۳-۴- روایی و پایایی ابزار جمع‌آوری اطلاعات

اعتبار و پایایی یکی از مهم‌ترین قسمت‌های هر تحقیق است، زیرا نشان می‌دهد آیا شاخص‌ها و طیف‌های ساخته شده برای تحلیل و بررسی مناسب هستند یا خیر. شناسایی اعتبار تحقیق، خصوصاً در دانش‌های اجتماعی-انسانی، از آن رو مطرح می‌شود که تحقیق



اکثراً در زمینه امری نظری صورت می‌گیرد؛ یعنی پژوهش با واسطه و غیرمستقیم (از طریق شاخص‌ها) است (ساروخانی، ۱۳۸۸). در منابع مختلفی جهت کسب اطمینان از اعتبار ابزار سنجش، نظر کارشناسان ملاک مهمی تلقی شده است (ساروخانی، ۱۳۸۸؛ دواس، ۱۳۸۷؛ بیکر، ۱۳۸۶).

در تحلیل حاضر از داده‌های استاندارد موجود در پایگاه داده بانک جهانی و موسسه لگاتوم استفاده شده است این داده‌ها از پرسشنامه‌های استاندارد که روایی آن‌ها برای آزمودن فرضیه‌های مرتبط مورد تأیید گروهی از متخصصین قرار گرفته است استفاده شده است. برای سنجش پایایی از ضریب آلفای کرون باخ و ضریب پایایی استرنبرگ و گریگورنکو استفاده شده نتایج آن در جدول زیر آمده است.

جدول ۳- پایایی متغیرهای تحقیق

متغیر	ضریب پایایی (آلفای کرون باخ)	ضریب پایایی استرنبرگ و گریگورنکو (۲۰۰۲)
شاخص رفاه لگاتوم	۰/۷۲	۰/۷۱
کیفیت قوانین و مقررات	۰/۸۱	۰/۸۴
کنترل فساد قانونی	۰/۸۶	۰/۸۸
کنترل فساد سیاسی	۰/۶۹	۰/۷۳
حاکمیت قانون	۰/۷۴	۰/۷۱
کل	۰/۷۹	۰/۸۲

همان گونه که مشاهده می‌شود پایایی داده‌های پرسشنامه مورد استفاده و داده‌های مستخرج از آن قابل قبول می‌باشد.

۴- یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق بیانگر این است که بر اساس گزارش موسسه لگاتوم و بانک جهانی ایران از نظر شاخص رفاه اجتماعی ایران نسبت به کشورهای مورد بررسی در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار داشته به طوری که تفاوت معناداری با کشور اول منطقه یعنی قطر ندارد. نمره ایران در زیر شاخص‌های رفاه اجتماعی در جدول (۴) ملاحظه می‌گردد:



جدول ۴- نمره ایران در زیر شاخص های رفاه اجتماعی

۲۰۱۸	۲۰۱۷	۲۰۱۶	۲۰۱۵	۲۰۱۴	اجزای شاخص رفاه اجتماعی
۸۱/۵۸	۸۲/۷۱	۲۸/۱۸	۸۱/۹۶	۸۱/۶۳	نیازهای اساسی انسانی
۶۹/۵۱	۶۹/۲۴	۶۷/۶۴	۶۶/۱۳	۶۴/۶۳	زیرساخت های رفاه
۴۰/۷۹	۳۳/۸۶	۳۳/۲۵	۳۳/۰۶	۳۲/۹۲	فرصت
۹۴/۶۱	۹۷/۱۷	۹۷/۱۷	۹۶/۸۸	۹۶/۴۷	تغذیه و مراقبت بهداشتی
۹۳/۲۱	۹۰/۹۶	۹۰/۹۶	۹۰/۹۳	۹۰/۹۰	دسترسی به آب و سیستم فاضلاب
۸۹/۱۷	۷۷/۸۴	۷۷/۵۸	۷۷/۷۳	۷۶/۸۴	پناهگاه
۴۹/۳۱	۶۴/۸۶	۶۳/۰۰	۶۲/۳۰	۶۲/۳۰	امنیت فردی
۸۶/۸۷	۹۴/۳۸	۹۴/۳۸	۹۳/۴۶	۹۲/۷۸	دسترسی به دانش پایه
۶۰/۷۸	۵۷/۷۷	۵۲/۰۰	۴۸/۲۵	۴۳/۰۳	دسترسی به اطلاعات و ارتباطات
۶۴/۰۷	۶۸/۸۰	۶۸/۶۰	۶۸/۱۷	۶۸/۰۶	سلامت و بهزیستی
۶۶/۳۱	۵۶/۰۰	۵۵/۵۹	۵۴/۶۳	۶۴/۵۴	پایداری محیط زیست
۴۴/۲۳	۱۸/۶۲	۱۸/۶۲	۱۸/۶۲	۱۸/۶۲	حقوق فردی
۵۶/۴۰	۵۰/۰۸	۴۹/۴۶	۵۰/۸۵	۵۰/۲۴	آزادی فردی و حق انتخاب
۲۱/۷۴	۲۶/۳۸	۲۶/۳۳	۲۷/۸۷	۲۹/۸۹	تحمل و مدارا
۴۰/۸۱	۴۰/۳۴	۳۸/۵۸	۳۷/۹۳	۳۲/۹۳	دسترسی به آموزش پیشرفته

شاخص رفاه که کشور قطر در بین دیگر کشورهای منطقه در جایگاه اول می باشد در مقایسه با ایران فاصله خیلی زیادی ندارد. به طوری که این فاصله در طول سال های گذشته کمتر دچار تغییرات شده است. کمترین فاصله شاخص بین ایران و قطر برابر ۰,۲۱۶ در سال ۲۰۱۱ بوده است و در سال ۲۰۱۰ به ۰,۲۲ رسیده است. بیشترین فاصله شاخص بین ایران و قطر برابر ۰,۲۷۸ بوده است که در سال ۲۰۰۰ اتفاق افتاده است. بیشترین مقدار شاخص برای ایران برابر ۰,۷۸۴ می باشد که در سال ۲۰۱۱ اتفاق افتاده است و کمترین مقدار شاخص برای ایران برابر ۰,۷۲۲ است که در سال ۲۰۰۰ اتفاق افتاده است.

همچنین یافته های تحقیق نشان می دهد در شاخص کنترل فساد که کشور امارات در بین دیگر کشورهای منطقه در جایگاه اول می باشد در مقایسه با ایران فاصله زیادی دارد به طوری که این فاصله در سال های اخیر بیشتر شده است. کمترین فاصله شاخص بین ایران و امارات برابر ۰,۴۸ در سال ۱۹۹۶ بوده است و بیشترین فاصله برابر ۱,۹۹ در سال ۲۰۱۶ بوده است و نیز در سال ۲۰۱۳ میزان فاصله شاخص دو کشور برابر



۱،۹۷ بوده است. بیشترین مقدار شاخص برای ایران برابر ۰،۱۹- می‌باشد که در سال ۲۰۰۲ اتفاق افتاده است که بعداز آن تا سال ۲۰۱۰ روند نزولی شاخص ایران ادامه داشته است که به کمترین مقدار ۰،۹۵- رسیده است.

و در شاخص حاکمیت قانون که کشور قطر در بین دیگر کشورهای منطقه در جایگاه اول می‌باشد در مقایسه با ایران فاصله زیادی دارد به طوری که این فاصله در سال‌های اخیر بیشتر شده است. کمترین فاصله شاخص بین ایران و قطر برابر ۰،۸۷ در سال ۱۹۹۸ بوده است و بیشترین فاصله برابر ۱،۹۵ در سال ۲۰۱۳ بوده است و نیز در سال ۲۰۱۴ میزان فاصله شاخص دو کشور برابر ۱،۹۲ بوده است. بیشترین مقدار شاخص برای ایران برابر ۰،۵۱- می‌باشد که در سال ۲۰۰۰ اتفاق افتاده است و کمترین مقدار ۱،۰۶- می‌باشد که در سال ۲۰۱۴ اتفاق افتاده است.

در شاخص کیفیت قوانین که بر اساس گزارش بانک جهانی کشور بحرین در بین دیگر کشورهای منطقه در جایگاه اول می‌باشد در مقایسه با ایران فاصله زیادی دارد به طوری که این فاصله در سال‌های اخیر کمتر شده است. کمترین فاصله شاخص بین ایران و بحرین برابر ۱،۸۳ در سال ۲۰۰۳ بوده است و در سال ۲۰۱۶ به ۱،۸۴ رسیده است. بیشترین فاصله شاخص بین ایران و بحرین برابر ۲،۴۴ بوده است که در سال ۱۹۹۸ و ۲۰۰۰ می‌باشد. بیشترین مقدار شاخص برای ایران برابر ۱،۱۸- است که در سال ۲۰۰۳ اتفاق افتاده است و کمترین مقدار ۱،۷۲- می‌باشد که در سال ۲۰۰۹ اتفاق افتاده است؛ و همچنین در سال ۲۰۱۰ مقدار شاخص برابر ۱،۷۱- شده است.

۴-۱- بررسی پیش فرض‌های الگوی تحقیق

برای بررسی اعتبار الگو و فروض کلاسیک ابتدا مانایی متغیرهای تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. در داده‌های سری زمانی معمولاً از آزمون‌هایی همچون دیکی-فولر و دیکی-فولر تعمیم‌یافته برای بررسی مانایی متغیرها استفاده می‌شود. باین حال در مورد داده‌های پانل (ترکیبی) نمی‌توان برای بررسی مانایی متغیرها از چنین آزمون‌هایی استفاده نمود، بلکه لازم است به نحوی مانایی جمعی متغیرها آزمون شود. برای این منظور باید از آزمون هادری استفاده شود. طبق این آزمون برای برقراری این فرض، سطح معناداری باید زیر ۵ درصد باشد. سطح معناداری و آماره Z مربوط به متغیرهای تحقیق بیانگر مانایی متغیرها است.

همچنین در هنگام استفاده از روش رگرسیون، نرمال بودن توزیع جملات پسماند در مدل برازش شده از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشد. یکی از آزمون‌هایی که نرمال بودن جملات پسماند را مورد آزمون قرار می‌دهد، به شرح ذیل تدوین می‌شود:



H0 جملات پسماند دارای توزیع نرمال است:

H1 جملات پسماند دارای توزیع نرمال نیست:

در این تحقیق از آزمون جارک- برا برای بررسی نرمال بودن توزیع جملات پسماند استفاده شده است. شواهد حاصل از این آزمون مبین نرمال نبودن جملات خطا می باشد. به همین علت برای تخمین همبستگی زوجی بین متغیرهای پژوهش از آزمون اسپیرمن استفاده شد.

برای بررسی استقلال خطی خطاها (خودهمبستگی سریالی) از یکدیگر از آزمون دوربین-واتسون استفاده می شود. به طور کلی اگر آماره دوربین-واتسون بین ۱,۵ و ۲,۵ قرار گیرد، می توان فرض عدم وجود همبستگی بین خطاهای مدل را پذیرفت (مؤمنی و قیومی، ۱۳۸۶). طبق نتایج این تحقیق میزان آماره دوربین-واتسون در محدوده ۱,۵ تا ۲,۵ قرار گرفته است و نشان می دهد می توان فرض عدم وجود خودهمبستگی بین خطاهای مدل را به عنوان یکی از مفروضات اصلی رگرسیون پذیرفت.

همچنین برای بررسی استقلال خطاها، علاوه بر دوربین-واتسون از آزمون بروش-گادفری (خودهمبستگی مراتب بالاتر) نیز استفاده شده است. یکی از مفروضات معادله رگرسیون، ثابت بودن واریانس خطاها می باشد (تمامی جملات پسماند دارای واریانس برابر هستند) که به عنوان فرض همسانی واریانس شناخته می شود. در عمل، این فرض چندان صادق نیست و در بسیاری از نمونه ها به دلایل مختلفی از قبیل شکل نادرست تابع مدل، وجود نقاط پرت، شکست ساختاری در جامعه آماری و غیره پدیده واریانس ناهمسانی مشاهده می شود. به بیان دیگر در صورتی که خطاها، واریانس ثابتی نداشته باشند، گفته می شود واریانس ناهمسانی وجود دارد. یکی از آزمون های تشخیص ناهمسانی واریانس آزمون بروش پاگان گادفری می باشد که راجع به ثابت بودن یا متغیر بودن واریانس جمله خطا است. از این رو، برای بررسی اینکه آیا واریانس ثابت است یا خیر؟ فرض ذیل تدوین می شود:

واریانس جملات خطا ثابت می باشد $H_0: \sigma_i = 0$

واریانس جملات خطا ثابت نمی باشد $H_0: \sigma_i \neq 0$

بررسی نتایج آزمون ناهمسانی واریانس مدل های رگرسیونی تحقیق نشان داد در سطح خطای ۵ درصد سطح معناداری مقدار آماره F آزمون بروش پی جویی کردن گادفری کوچک تر از ۰/۵ و معنادار است و با توجه به اینکه مقادیر آماره F به دست آمده از مدل، از مقادیر مربوط به آماره جدول بزرگ تر است؛ از این رو، فرضیه H_0 مبنی بر همسانی واریانس جملات خطا رد شد؛ بنابراین مدل رگرسیونی تحقیق دارای ناهمسانی واریانس هستند.



برای بررسی هم خطی بین متغیرهای مستقل، از آزمون اسپیرمن و عامل تورم واریانس استفاده شد. هر چه پراکندگی کم باشد اطلاعات مربوط به متغیر کم بوده و مشکلات استفاده از رگرسیون افزایش یافته و رگرسیون را برای پیش‌بینی نامناسب می‌سازد. تجربیات عملی حاکی از این است که اگر عامل تورم واریانس (VIF) بزرگ‌تر از عدد ۵ باشد، مبین وجود یک خطای احتمالی است و در صورتی که بزرگ‌تر از ۱۰ باشد، یک خطای جدی را یادآور می‌شود و حکایت از آن دارد که ضرایب رگرسیونی مربوطه به علت هم خطی چندگانه به صورت ضعیفی برآورد شده‌اند. وقتی پراکندگی نزدیک به صفر است، همبستگی چندخطی بالایی وجود دارد و انحراف استاندارد رگرسیون متورم خواهد شد. نتایج بررسی عامل تورم واریانس نشان داد که عامل تورم واریانس وجود ندارد. لذا این فرض اساسی رگرسیون نیز در این پژوهش برقرار است، همچنین آزمون اسپیرمن نشان‌دهنده همبستگی زوجی بین متغیرهای پژوهش می‌باشد.

شواهد نشان داد بین شاخص کنترل فساد و فساد اداری با توجه به ضریب همبستگی (۰,۱۳۸۲۵۴) و احتمال آماره تی (۰,۰۸۹۵) که بیشتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی‌دار وجود ندارد. بین شاخص کنترل فساد و فساد قانونی با توجه به ضریب همبستگی (۰,۳۷۵۴۲۱-) و احتمال آماره تی (۰) که کمتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی‌دار ولی شدیدی وجود ندارد. بین شاخص کنترل فساد و فساد سیاسی با توجه به ضریب همبستگی (۰,۲۲۱۳۶۵) و احتمال آماره تی (۰,۰۰۸۲) که کمتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی‌دار ولی شدیدی وجود ندارد. بین شاخص کنترل فساد و شاخص کیفیت قوانین با توجه به ضریب همبستگی (۰,۰۴۵۲۶۲-) و احتمال آماره تی (۰,۴۴۷۶) که بیشتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی‌داری وجود ندارد. بین شاخص کنترل فساد و حاکمیت قانون با توجه به ضریب همبستگی (۰,۱۴۹۸۵۶۳) و احتمال آماره تی (۰,۰۷۱) که بیشتر از سطح خطای ۵ درصد است، همبستگی معنی‌داری وجود ندارد.

یکی از مفروضات معادله رگرسیون، ثابت بودن واریانس جملات پسماند است که به‌عنوان فرض همسانی واریانس شناخته می‌شود. در صورتی که جملات پسماند، واریانس ثابتی نداشته باشند، گفته می‌شود واریانس ناهمسانی وجود دارد. برای رفع مشکل ناهمسانی در مدل نهایی پژوهش از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته استفاده شده است.



۴-۲-آزمون فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول این پژوهش به این صورت مطرح می‌شود که کنترل فساد بر شاخص رفاه لگاتوم تأثیر معناداری دارد؛ که در این فرضیه H_0 و H_1 آن به صورت زیر است:

H_0 : کنترل فساد، بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری دارد.

H_1 : کنترل فساد، بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری ندارد.

نتایج مربوط به احتمال آماره $F(0,000399)$ در مدل (۱) نشان می‌دهد که مدل در حالت کلی معنادار بوده و مدل تحقیق می‌تواند ارتباط بین متغیرهای مورد نظر را توضیح دهد. ضریب تعیین تعدیل شده آن بیانگر آن است که در مجموع حدود ۵۶٫۱ درصد از شاخص لگاتوم به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی، توضیح داده می‌شود.

نتایج نشان داد که بین شاخص فساد اداری ($CCAI_{i,t}$) با ضریب رگرسیونی $-0,292035$ و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط منفی وجود دارد که این ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره $0,0003$ که کمتر از سطح خطای ۵ درصد می‌باشد، معنی دار است. همچنین بین فساد قانونی ($CCLI_{i,t}$) با ضریب رگرسیونی $-0,247785$ و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط منفی وجود دارد که این ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره $0,00173$ که کمتر از سطح خطای ۵ درصد است، معنی دار است. بین فساد سیاسی ($CCPI_{i,t}$) با ضریب رگرسیونی $4,624589$ و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط مثبت وجود دارد که این ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره $0,07263$ که بیشتر از سطح خطای ۵ درصد است، معنی دار نمی‌باشد.

جدول ۵- نتایج آزمون آماری فرضیه اول

$LPI_{i,t} = \alpha + \beta_1 CCAI_{i,t} + \beta_2 CCLI_{i,t} + \beta_3 CCPI_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$					
متغیر وابسته: شاخص رفاه لگاتوم					
متغیرها	شیب رگرسیون	انحراف معیار	آماره T	سطح معناداری	VIF
$CCAI_{i,t}$	$-0,292035$	$0,555731$	$-0,525496$	$0,0003$	$2/15$
$CCLI_{i,t}$	$-0,247785$	$0,180899$	$1/369741$	$0,00173$	$3/19$
$CCPI_{i,t}$	$4/624589$	$10/70949$	$0/431821$	$0,07263$	$2/04$
مقدار ثابت	$4/489901$	$3/749070$	$1/197604$	$0,2336$	-
آماره F	احتمال آماره F	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دوربین-واتسون	
$70/66690/2$	$0,000399$	$0,584670$	$0,561024$	$1/832917$	



فرضیه دوم این پژوهش به این صورت مطرح می‌شود: حاکمیت قانون و کیفیت قوانین و مقررات بر شاخص رفاه لگاتوم تأثیر معناداری دارد؛ که در این فرضیه H_0 و H_1 آن به صورت زیر است:

H_0 : کیفیت قوانین و حاکمیت قانون بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری دارد.

H_1 : کیفیت قوانین و حاکمیت قانون بر شاخص رفاه لگاتوم در کشورهای مورد مطالعه تأثیر معناداری ندارد.

نتایج مربوط به احتمال آماره $F(0,00631)$ در مدل (۲) نشان می‌دهد که مدل در حالت کلی معنادار بوده و مدل تحقیق می‌تواند ارتباط بین متغیرهای موردنظر را توضیح دهد. ضریب تعیین تعدیل شده آن بیانگر آن است که در کل دوره پژوهش حدود ۶۰ درصد از شاخص رفاه لگاتوم به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی، توضیح داده می‌شود.

نتایج نشان داد که بین کیفیت قوانین ($RQI_{i,t}$) با ضریب رگرسیونی ۰,۴۴۸۷۰۰ و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط مثبت وجود دارد که این ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره ۰,۰۰۳۳ که کمتر از سطح خطای ۵ درصد می‌باشد، معنی دار است. همچنین بین حاکمیت قانون ($RLI_{i,t}$) با ضریب رگرسیونی ۰,۳۹۱۵۰۵ و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط مثبت وجود دارد که این ارتباط از لحاظ آماری با توجه به احتمال آماره ۰,۰۱۰۶ که کمتر از سطح خطای ۵ درصد است، معنی دار است؛ لذا فرضیه دوم (فرضیه H_0) این پژوهش تأیید می‌شود. همچنین برای رفع مشکل خودهمبستگی $AR(1)$ را به مدل اضافه نموده و با توجه به اینکه آماره دوربین-واتسون معادل ۱,۸۳۱۳۰۱ است و مابین ۱,۵ و ۲,۵ شده است، پس مشکل خودهمبستگی نیز رفع می‌شود.

جدول ۶- نتایج آزمون آماری فرضیه دوم و سوم

$LPI_{i,t} = \alpha + \beta_1 RQI_{i,t} + \beta_2 RLI_{i,t} + \beta_3 CCPI_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$					
متغیر وابسته: شاخص رفاه لگاتوم					
VIF	سطح معناداری	آماره T	انحراف معیار	شیب رگرسیون	متغیرها
۵/۸۴	۰/۰۰۳۳	۰/۱۸۵۶۹۳۶	۰/۵۲۳۶۱۰	۰/۴۴۸۷۰۰-	$RQI_{i,t}$
۶/۰۱	۰/۰۱۰۶	۱/۶۵۵۶۵۲	۰/۲۳۶۴۶۴	۰/۳۹۱۵۰۵	$RLI_{i,t}$
-	۰/۰۰۸۷	۱/۰۴۴۱۷۳	۰/۳۷۱۳۵۴	۰/۳۸۷۵۷۵	$AR(1)_{i,t}$
-	۰/۲۹۸۷	۱/۱۶۵۹۳۱	۳/۸۵۹۱۰۶	۴/۴۹۹۴۵۰	مقدار ثابت



آماره F	احتمال آماره F	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دوربین-واتسون
۲/۵۷۷۲۱	۰/۰۰۰۶۳۱	۰/۶۰۶۰۹۳	۰/۵۷۵۶۸۳	۱/۸۳۱۳۰۱

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- مقایسه نتایج با نتایج سایر محققین

نتایج به دست آمده در این پژوهش با مبانی نظری موضوع و مطالعات تجربی المحروبی (۲۰۰۰)، رحمانی و یوسفی (۲۰۰۸) و دمیر و پراکسا (۲۰۱۱) و فاضلی (۱۳۹۶) همسو می‌باشد. همچنین معیار نتایج مطالعه پور احتشام (۱۳۹۷) است در مطالعه پور احتشام رابطه معنی داری بین شاخص فساد سیاسی و کیفیت زندگی به دست آمده است.

۵-۲- نتیجه‌گیری

در این مطالعه که هدف اصلی آن بررسی تأثیر شاخص کنترل فساد بر نرخ شاخص رفاه لگاتوم در گروه کشورهای منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا (کشورهای حوزه سند چشم‌انداز کشور) طی سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۰۰ است، از تکنیک داده‌های تابلویی برای تخمین مدل استفاده شده است. نتایج حاصل از تخمین مدل دلالت بر این دارد بین شاخص فساد اداری و شاخص رفاه لگاتوم رابطه منفی و معنی دار وجود دارد همچنین بین فساد قانونی و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط معنی دار و منفی مشاهده شد؛ اما بین فساد سیاسی و شاخص رفاه لگاتوم ارتباط معنی داری مشاهده نگردید؛ همچنین بین شاخص‌های کیفیت قوانین و مقررات و حاکمیت قانون با شاخص رفاه لگاتوم هم رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد.

شاخص رفاه لگاتوم بر اساس ۱۲ رکن ایمنی و امنیت، آزادی فردی، حکمرانی، سرمایه اجتماعی، محیط سرمایه‌گذاری، شرایط کسب و کار، دسترسی و زیرساخت، کیفیت اقتصاد، شرایط زندگی، بهداشت، محیط‌زیست و آموزش به ترسیم نقشه راه کشورها در دستیابی به رفاه می‌پردازد. برآورد جدید این مؤسسه جهانی و یافته‌های این تحقیق بیانگر تنزل جایگاه رفاه در ایران است. شاخص رفاه لگاتوم نشان می‌دهد که کشورها تا چه اندازه برای حرکت جوامع خود از فقر به سمت رفاه تلاش کرده‌اند. تازه‌ترین گزارش مؤسسه بین‌المللی لگاتوم نشان می‌دهد رتبه ایران در شاخص رفاه ۲۰۱۹ به ۱۱۹ در میان ۱۶۷ کشور جهان رسیده است، این در حالی است که برآورد قبلی این مؤسسه بیانگر جایگاه ۱۰۸ ایران در سال ۲۰۱۸ و در بین ۱۴۹ کشور جهان بوده است.

بررسی ابعاد و زوایای مختلف شاخص رفاه لگاتوم نشان می‌دهد که رتبه ایران



در تمام ارکان مدنظر این شاخص بین‌المللی تنزل یافته و بهبودی در هیچ‌یک از زیرشاخه‌های آن مشاهده نشده است. در رتبه‌بندی جدید آن، سه زیرشاخص جدید تحت عناوین محیط سرمایه‌گذاری، دسترسی و زیرساخت و همچنین شرایط زندگی به چشم می‌خورد. گزارش سال‌های قبل این مؤسسه بین‌المللی براساس ارکان ۹ گانه به سنجش عملکرد کشورها در زمینه رفاه می‌پرداخت. در دسته‌بندی این مؤسسه بین‌المللی، ایران با رتبه ۱۶۳ دارای بدترین عملکرد در حوزه آزادی‌های فردی در میان ۱۶۷ کشور جهان بوده است. در مقابل این مؤسسه بین‌المللی رتبه ایران در زمینه آموزش را ۷۱ اعلام کرده که مؤید بهترین عملکرد ایران در میان دیگر ارکان شاخص رفاه لگاتوم است. در گزارش سال ۲۰۱۸ این مؤسسه، ایران در جایگاه ۱۴۲ در میان ۱۴۹ کشور از نظر آزادی‌های فردی قرار داشت. همچنین در زمینه آموزش، ایران در جایگاه ۶۲ در میان ۱۴۹ کشور مورد ارزیابی قرار داشت. به نظر می‌رسد رتبه ایران در حوزه آزادی‌های فردی مؤید جایگاه نامناسب کشورمان در راستای عمل به قانون اساسی و حقوق قانونی افراد است. ابعاد این موضوع اگرچه در وهله اول سلب آزادی‌های اجتماعی افراد را موجب می‌شود با این حال ابعاد این موضوع در ادامه دامن‌گیر جامعه اقتصادی نیز می‌شود به طوری که آزادی‌های فردی در انجام فعالیت‌های اقتصادی کمرنگ می‌شود و هرگونه عمل‌گرایی در راستای اقتصاد تنها با دستور دولت و حکومت ممکن می‌شود. بدیهی است این موضوع تنها با اصلاح قانون اساسی و رساندن افراد به حقوق قانونی و اساسی آن‌ها ممکن می‌شود در غیر این صورت ابعاد این موضوع می‌تواند با چالش‌های بیشتری در حوزه مسائل اجتماعی و اقتصادی همراه شود؛ موضوعی که به نظر می‌رسد در طول چند سال گذشته دامن‌گیر بازار اقتصادی شده و بسیاری خواستار تجدیدنظر در قانون اساسی برای کاهش تحمل محدودیت‌های اجتماعی و فردی شده‌اند؛ اما آنچه توانسته جایگاه ایران در زمینه آموزش را ارتقا دهد افزایش میزان دسترسی افراد جامعه به آموزش است. ابعاد دیگر این موضوع در بهبود کیفیت آموزش رخ نمایان می‌کند که مؤید بهبود سرمایه انسانی در جامعه است. به نظر می‌رسد دولت و حکمرانی در طول سال‌های گذشته در جهت افزایش دسترسی افراد تلاش‌های بسیاری را مبذول داشته‌اند. با این حال نمی‌توان از تلاش دولت‌ها برای خصوصی‌سازی آموزش و کاهش دسترسی تمام‌آحاد جامعه به خدمات آموزشی یکسان غافل شد؛ موضوعی که به معنای تلاش عمده دولت‌ها در جهت خصوصی‌سازی و پول‌سازی آموزش همگانی و عمل به خواسته‌های سیاست‌های نئولیبرالی در کشور است.

اما در میان دیگر ارکان مدنظر این سازمان، رتبه ایران از ۱۱۵ در گزارش سال



۲۰۱۸ این مؤسسه، به ۱۴۹ در سال ۲۰۱۹ رسیده است. این موضوع نشان می‌دهد که دولت‌ها در عمل‌گرایی به سیاست‌های موسوم به بهبود فضای کسب و کار عملکرد مناسبی نداشته‌اند به طوری که قوانین و مقررات مزاحم و دست‌وپاگیر کماکان در فضای کسب و کار اقتصادی کشور به چشم می‌خورد. از سوی دیگر این موضوع مؤید آن است که دستگاه دولتی تلاش چندانی در جهت حمایت از سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی نداشته است؛ موضوعی که با فرار سرمایه‌های داخلی و خارجی از بازار اقتصادی ایران همراه شده و به ثبت رتبه ۱۲۶ برای ایران در زمینه محیط سرمایه‌گذاری انجامیده است. در این زمینه نمی‌توان از اعمال تحریم‌های نفتی و کاهش انعطاف‌پذیری بازارهای اقتصادی ایران اشاره کرد. به عبارتی هدف اولیه تحریم‌ها اگرچه کاهش توانایی کشور در صادرات نفت است، با این حال هدف اساسی آن می‌تواند کاهش توان رقابت‌پذیری کشور در میان دیگر کشورهای جهان باشد. این موضوع رتبه مناسبی را از نظر دسترسی و زیرساخت در اختیار ایران نگذاشته به طوری که مؤسسه لگاتوم رتبه ایران در این شاخص را ۱۱۰ در میان ۱۶۷ کشور جهان اعلام کرده است. شاخص رفاه لگاتوم نشان می‌دهد که رتبه ایران در حوزه کیفیت قانون و حاکمیت آن از ۱۲۶ در سال ۲۰۱۸ به ۱۳۸ در سال ۲۰۱۹ رسیده است. در این شرایط باید پرسید حکمرانی تا چه اندازه در جهت حاکمیت قانون، صداقت دولت و مشارکت سیاسی دولت تلاش کرده با افت جایگاه آن همراه باشد.

بر این اساس می‌توان گفت نقش دولت در کاهش رفاه اجتماعی و اقتصادی کشور پررنگ بوده است.

افزایش هنجارهای اجتماعی که می‌تواند نتیجه مستقیم کاهش قدرت خرید مردم و افزایش شکاف طبقاتی باشد در مواردی توانسته امنیت داخلی را نیز هدف قرار دهد. اعتراضات خیابانی مردم در طول سه سال گذشته در واکنش به چالش‌ها و مشکلات اقتصادی از جمله مواردی است که می‌تواند به ایجاد نگرانی در زمینه امنیت کشور دامن بزند. جایگاه ۱۳۱ ایران در سال ۲۰۱۹ و در میان ۱۶۷ کشور نیز می‌تواند به تأیید چنین موضوعی بپردازد، آن‌هم در شرایطی که رتبه ایران در سال ۲۰۱۸ و در میان ۱۴۹ کشور، ۹۸ بوده است؛ اما باینکه به نظر می‌رسد امنیت شرایط زندگی ایرانیان در طول این سال‌ها و تحت شرایط نامناسب اقتصادی به میزان زیادی تنزل یافته باشد، گزارش مؤسسه لگاتوم نشان می‌دهد رتبه ایران در سال ۲۰۱۹ و در بین ۱۶۷ کشور از منظر شرایط زندگی ۷۳ بوده است. بر این اساس می‌توان گفت که امیدواری در خصوص بهبود شرایط زندگی جامعه احساس می‌شود. در مجموع می‌توان گفت عملکرد



دولت در حرکت از فقر به سوی رفاه چندان موفق نبوده است. از یک سو دولت نقشه راه مناسبی در این خصوص تدارک ندیده و از سوی دیگر تحریم‌های اعمال شده نیز مانع از حرکت دولت به سمت خواسته‌های رفاهی جامعه بوده است. این موضوع می‌تواند مانعی جدی در دسترسی ایران به اهداف سند چشم‌انداز تلقی شود. بر این اساس اگر دستگاه دولتی دست به تغییرات ساختاری و اصلاح در رویه سیاست‌گذاری‌اش نزند، احتمال تنزل بیشتر رتبه ایران در شاخص‌های رفاهی و در سال‌های آتی می‌شود و به افزایش فاصله ایران با کشورهایی که در جایگاه بهتری از نظر اقتصادی قرار دارند دامن می‌زند.

۵-۳- پیشنهادها

با توجه به یافته‌های حاصل از این مطالعه موارد زیر به عنوان توصیه‌های سیاستی به مسئولین و سیاست‌گذاران اقتصادی این گروه کشورها ارائه می‌شود:

- از آنجاکه شاخص ادراک فساد اداری در این مطالعه تأثیر منفی و قابل توجهی بر نرخ تورم داشته است، لذا پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران اقتصادی این کشورها به اعمال سیاست‌های مناسب به کاهش فساد اداری مبادرت ورزیده و از این طریق موجبات کنترل نرخ تورم را فراهم نمایند.

- با توجه به تأثیر گذاری منفی شاخص کنترل فساد اداری بر شاخص رفاہ لگاتوم در این قبیل کشورها، پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران با اصلاح متغیرهای نهادی و اصلاح رویه‌های بوروکراتیک و افزایش پاسخگویی مدیران و کاهش ساختارهای ناهمگون و پیچیده بروکراسی فساد اداری را کنترل نمایند.

- متغیر کنترل فساد قانونی، دارای تأثیر منفی و معنی‌دار بوده است. لذا پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران علاوه بر اصلاح رویه‌های قانونی و قضایی و افزایش شفافیت در عملکرد نهادهای ناظر نسبت به ایجاد پنجره واحد قضایی و ارتباط کمتر مردم و دستگاه قضایی و همچنین ایجاد هیئت مقررات زدایی و تنقیح قوانین اقدام کنند.

- شاخص حاکمیت قانون دارای تأثیر مثبت و معنی‌دار بر شاخص رفاہ لگاتوم بوده است، بنابراین به منظور توسعه حاکمیت قانون نهاد و ساختار قضایی کشور باید مورد توجه خاص قرار گیرد و نهاد قضایی کشور به منظور کار آیی بیشتر باید مستقل، کارا، قدرتمند، سریع، ارزان، در دسترس عموم و در نهایت اینکه قانونمند باشد. در صورتی که سیستم قضایی و حقوقی جامعه نتواند عدالت اجتماعی را به وجود آورد و یا موجب تبعیض میان افراد جامعه گردد خود عامل اساسی قانون شکنی خواهد بود؛ و با توجه به رابطه مثبت و معنی‌دار شاخص کیفیت قوانین و مقررات با شاخص رفاہ لگاتوم، نوع و کیفیت قوانین باید به شیوه‌ای باشد که متقن بوده و از استحکام و



صلاحیت لازم برخوردار باشد. نه اینکه بود نبود آن یکسان باشد. به عبارت دیگر قانونی باشد که حاکمیت آن مفهوم داشته باشد. ضمن آنکه قوه مجریه نیز مکلف است با پاسخگویی، استقرار و اجرای قانون در جامعه، رفتارهای اجتماعی را زیر نظر گرفته و با قانون شکنان با جدیت برخورد کرده و متخلفین را به قوه قضایی معرفی نموده تا با استقرار قانون در جامعه، امنیت و آسایش عمومی نیز تأمین گردد. توسعه فرهنگ نیز به عنوان یکی از نیازهای اساسی برای رسیدن به حاکمیت قانون مطرح است؛ بدان علت که نظم اجتماعی و قانون پذیری را در جامعه اشاعه داده و قانونمندی را تحقق می‌یابد. به منظور نهادینه شدن قانون، قانون باید به نقش‌ها و هنجارها تبدیل شود و نیازهای افراد جز از طریق قانون برطرف نگردد و تنها راه رسیدن به اهداف و کسب موفقیت‌ها همان قانون باشد.

- پیشنهادهایی برای تحقیقات آینده: مقایسه تطبیقی شاخص‌های کنترل فساد بین استان‌های کشور و همچنین بررسی تطبیقی رابطه بین شاخص آزادی بیان و پاسخگویی دولت و شاخص رفاه لگاتوم می‌تواند برای تحقیقات آینده و در تکمیل این مطالعه مفید باشد.



۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

۱. تقوی، مهدی؛ نیکو مرام، هاشم؛ غفاری، فرهاد و طوطیان، صدیقه، (۱۳۹۰). رابطه فساد اداری و رشد اقتصادی در کشورهای عضو اپک، مجله پژوهشگر (مدیریت)، سال ۸، شماره ۲۱، ۸۸-۱۰۳.
۲. پور احتشام، محمد، (۱۳۹۷). رابطه کیفیت حکمرانی با سلامت در کشورهای منطقه جنوب غربی آسیا، رفاه اجتماعی، دوره ۱۸، ص ۱۵۹-۱۸۴.
۳. جعفری صمیمی، احمد، (۱۳۹۵). فساد و استقلال بانک مرکزی: شواهدی از کشورهای در حال توسعه، مجله علوم انسانی، شماره ۸، پیاپی ۴، ۱۳-۲۴.
۴. حبیبی، نادر، (۱۳۸۵). فساد اداری، انتشارات وثقی، چاپ اول. ۱۱۲-۹۱.
۵. عیوضی، محمد رحیم؛ مرزبان، نازنین و صالحی، معصومه، (۱۳۹۶). از بررسی حکمرانی خوب تا الگوی حکمرانی پایدار. راهبرد، دوره ۲۶، ۵۵-۸۵.
۶. غمامی، محمد مهدی؛ قاسمی، محمد رضا، (۱۳۹۶). نقاط شروع مبارزه با فساد و رویکرد نشانگانی، دانش حسابرسی، دوره ۱۷، شماره ۶۹، ۱۷۲-۱۵۱.
۷. نادری نژاد، ریحانه؛ غفاری غلامرضا، مومنی فرشاد، (۱۳۹۷). نفت، کیفیت زندگی و توسعه در ایران ۱۳۹۰-۱۳۵۰، فصلنامه علوم اجتماعی، دوره ۴۲، ۶۳-۸۷.
۸. فرهادی نژاد، محسن، (۱۳۸۸). فساد اداری و شیوه‌های کنترل آن، دومین همایش علمی و پژوهشی نظارت و بازرسی. ۴۵-۳۳.

۶-۲- منابع لاتین

1. **World Bank Development Indicators**, WDI (2017). www.worldbank.org. 199-202.
2. Ackerman, R. (2015). **Corruption. A study in political economy**. London/ New York: Academic Press, 256-267.
3. Al-Marhubi, F. A. (2016). **Corruption and inflation**. *Economics Letters*, 66(2), 199-202.
4. Anderson, J. E. (2014), **“Trade and Security, I: Anarchy”**, NBER Working Paper No. 6223. 68-73.
5. Di tella, R. Braun, M. (2014). **Inflation, Inflation Variability, and Corruption, Economics and Politics**. Blackwell Publishing, 1, 77-100, 03.
6. Baumol, W.J. (2014). **On Entrepreneurship, Growth and Rent-seeking: Henry George Updated**. *The American Economist*, 48(1), 9-16.
7. Damir, P. and Praksa, E.M. (2011). **Corruption and Inflation in Transition EU Members**, *Journal of Public Administration*, 8(1), 475-



- 505.
8. Dewan, A. (2011). **Corruption and Inflation: What's the Nexus**, Working Paper Series, 1-32.
 9. Ghosh, S. Neanidis, K.C. (2010). **Corruption in Public Finances, and the Effects on Inflation, Taxation, and Growth**, Centre for Growth and Business Cycle Research, Discussion Paper, (140), 1-33.
 10. Gulzar, S. Shafi, K. Siddiqui. (2011). **Does Correlation Exist Between Inflation and Corruption**, Journal of Cotemporary Research in Business, 2(9), 390-397.
 11. Martinez, R. Iyer, V. (2016). **Openness and Inflation: Evidence from The Seven Largest American Economies**, International Business and Economic Research Journal, 10(3), 51-57.
 12. Vindelyn, A. Hillman, H. (2007). **Competition policy, inflation and corruption: evidence from African economies**, Applied Economics Letters, Taylor and Francis Journals, 14(9), 653-656.
 13. **www.cpi.transparency.org** CPI Statistics.

